Transparantie- en informatieverplichtingen AI verordening

Door: Koen Baaij
Datum: 11 september 2026

Inleiding
Binnen bibliotheekorganisaties roept het gebruik van AI steeds vaker praktische vragen op over transparantie. Medewerkers willen (en behoren ook te) weten wanneer zij verplicht zijn om te vermelden dat AI is gebruikt, wat zij daarover precies moeten zeggen en op welk moment en op welke manier zij die informatie moeten geven.

Artikel 50 van de AI verordening bevat daarvoor specifieke transparantieverplichtingen. Die verplichtingen verschillen naar gelang de rol van de organisatie, het soort AI-systeem en de manier waarop AI wordt ingezet. Niet ieder gebruik van AI leidt dus automatisch tot een verplichting om het gebruik daarvan kenbaar te maken.

Dit memo zet de belangrijkste regels uit artikel 50 uiteen en vertaalt deze naar de praktijk voor een bibliotheekorganisatie. Het doel is om interne verantwoordelijken richting te geven bij de beoordeling wanneer een transparantieverplichting geldt en hoe daaraan kan worden voldaan.

Transparantieverplichting: AI verordening artikel 50
In artikel 50 AI verordening staan de transparantieverplichtingen rond de inzet van AI beschreven. Daar worden twee rollen genoemd die een organisatie kan hebben bij de inzet van AI-systemen, beide met eigen verantwoordelijkheden.

Aanbieders (providers): een persoon of organisatie die/dat een AI-systeem of een AI-model voor algemene doeleinden ontwikkelt of laat ontwikkelen en dat systeem of model in de handel brengt of het AI-systeem in gebruik stelt onder de eigen naam of merk, al dan niet tegen betaling.

Gebruiksverantwoordelijken (deployers): een persoon of organisatie die/dat een AI-systeem onder eigen verantwoordelijkheid gebruikt (privégebruik uitgezonderd).

Aanbieders
De verplichtingen voor Aanbieders staan in art. 50 lid 1, 2 en 5. Deze verplichtingen spelen alleen een rol als de bibliotheekorganisatie besluit om AI-tools te (laten) ontwikkelen, of een bestaand AI-systeem onder een eigen naam/merk aanbiedt. En ze gelden uiteraard ook voor leveranciers van AI-systemen die de bibliotheekorganisatie inzet.

De verplichtingen luiden als volgt.
- Lid 1 stelt dat personen worden geïnformeerd vóór directe interactie met een AI-systeem (mits dat systeem daarvoor is bedoeld). Informeren is *niet nodig* als dit al duidelijk is voor normaal geïnformeerde en redelijk omzichtige en oplettende gebruikers - rekening houdend met de omstandigheden en gebruikscontext.

- Lid 2 stelt dat aanbieders van AI-systemen die synthetische audio, beeld, video of tekst genereren, ervoor zorgen dat de gegenereerde of gemanipuleerde output machineleesbaar wordt gemarkeerd, en als AI-content detecteerbaar is. Die verplichting geldt niet wanneer het slechts gaat om ondersteunende standaardbewerkingen die de input of betekenis daarvan niet wezenlijk veranderen.
- Lid 5 gaat in op *het moment waarop* aan de transparantieverplichting moet worden voldaan: de informatie wordt uiterlijk op het moment van de eerste interactie of blootstelling op duidelijke en te onderscheiden wijze aan de betrokken personen verstrekt. Verder moet de informatie aan de toepasselijke toegankelijkheidseisen voldoen. Dit lid geldt ook voor Gebruiksverantwoordelijken.
- Uitzonderingen gelden bij wettelijke opsporing, voorkomen, onderzoeken of vervolgen van strafbare feiten - maar dat speelt bij bibliotheekorganisaties in de meeste gevallen geen rol.

Gebruiksverantwoordelijken
Voor Gebruiksverantwoordelijken staan de verantwoordelijkheden in art. 50 lid 3, 4 en 5 benoemd. Puntsgewijs:

- Lid 3 gaat over het gebruik van een AI systeem voor het herkennen van emoties of een systeem voor biometrische categorisering. Zolang de bibliotheekorganisatie geen systemen inzet voor deze doelen, speelt dit lid geen rol.
- Lid 4 is direct relevant voor bibliotheekorganisaties, en gaat over *in welke gevallen* transparantieverplichtingen bestaan.
    - Bij gebruik van een AI systeem dat (beeld-, audio- of videocontent genereert of bewerkt en daarmee) een deepfake* vormt, moet bekendgemaakt worden dat de content kunstmatig is gegenereerd of gemanipuleerd.
      Wanneer de content onderdeel is van een artistiek, creatief, satirisch, fictief of analoog werk of programma - zijn de transparantieverplichtingen beperkt; dan kan het op een passende wijze worden gedaan die het genot van het werk niet belemmert.
    - Bij gebruik van een AI systeem dat tekst genereert of bewerkt die wordt gepubliceerd om het publiek te informeren over aangelegenheden van algemeen belang, moet bekendgemaakt worden dat de tekst kunstmatig is gegenereerd of bewerkt. Hoewel de letter van de wet genuanceerd is, verdient het aanbeveling om er beleidsmatig van uit te gaan dat alle externe communicatie van bibliotheekorganisaties gericht aan het publiek hieronder valt.
      Een uitzondering hierop bestaat wanneer de door AI gegenereerde content een proces van menselijke toetsing of redactionele controle heeft ondergaan, en wanneer de bibliotheekorganisatie of een persoon de redactionele verantwoordelijkheid draagt voor de bekendmaking van de content.
    - Ook hier gelden uitzonderingen gelden bij wettelijke opsporing, voorkomen, onderzoeken of vervolgen van strafbare feiten.
- Lid 5: zie bij lid 5 onder *Aanbieders* — dit lid geldt voor zowel Aanbieders als Gebruiksverantwoordelijken. Let op; alleen een algemene transparantieverklaring, bijvoorbeeld gepubliceerd op de website van de bibliotheekorganisatie, is niet voldoende om aan de eisen van lid 5 te voldoen.

* deepfake: door AI gegenereerd of gemanipuleerd beeld-, audio- of videomateriaal dat een gelijkenis vertoont met bestaande personen, voorwerpen, plaatsen, entiteiten of gebeurtenissen, en door een persoon ten onrechte voor authentiek of waarheidsgetrouw zou worden aangezien;

Toepassing bij bibliotheekorganisaties
Uit de AI verordening kunnen dus een paar stelregels gehaald worden die de kern voor bibliotheekorganisaties samenvat:

1. Beeld, audio en video

Wanneer een bibliotheekorganisatie met AI-systemen beeld-, audio- of videocontent genereert of manipuleert die als deepfake kwalificeert, moet bij de eerste blootstelling duidelijk worden gemaakt dat de content kunstmatig is gegenereerd of gemanipuleerd.

2. Tekst

Wanneer een bibliotheekorganisatie met AI tekst genereert of manipuleert die wordt gepubliceerd met als doel het publiek te informeren over een aangelegenheid van algemeen belang, moet het AI-gebruik in beginsel duidelijk worden gemaakt.
Deze verplichting geldt niet wanneer:

- de tekst een proces van menselijke toetsing of redactionele controle heeft ondergaan; én
- de bibliotheekorganisatie of een natuurlijke persoon redactionele verantwoordelijkheid draagt voor de gepubliceerde tekst.
  Ontbreekt één van deze voorwaarden, dan geldt de transparantieverplichting wel.

3. Moment en wijze van informeren

Waar een transparantieverplichting geldt, moet de informatie uiterlijk bij de eerste interactie of blootstelling duidelijk en herkenbaar worden verstrekt en voldoen aan de toepasselijke toegankelijkheidseisen.

Verdere transparantieverplichtingen
Voor de dagelijkse praktijk bij bibliotheken zal artikel 50 meestal de belangrijkste transparantiebepaling bevatten. Wanneer een bibliotheek echter een hoog-risico-AI-systeem inzet, ontstaan specifieke aanvullende informatieverplichtingen.

Zo bevat artikel 26 lid 7 verplichtingen aan werkgevers om, vóór de ingebruikname van een hoog-risico-AI-systeem op de werkplek, werknemersvertegenwoordiging (OR) en de betrokken medewerkers te informeren.
Verder bevat artikel 26 lid 11 een afzonderlijke informatieplicht wanneer een hoog-risico-AI-systeem beslissingen neemt of ondersteunt die betrekking hebben op natuurlijke personen.
Wanneer een bibliotheekorganisatie gebruikmaakt van automatische besluitvorming op basis van een AI-systeem, bestaan volgens artikel 86 verdere informatieverplichtingen die bovendien ook uitleggen welke rol AI in een concrete beslissing heeft gespeeld.

Tot slot bevat ook art. 5 lid 1 sub a de AVG een algemene verplichting over transparantie rond de verwerking van persoonsgegevens, die ook van toepassing is op verwerkingen door AI-systemen.